

PRIZNANJE SRPSKIM FILOZOFIMA U STRANOM ČASOPISU

Dramatičnim raspadom bipolarnog sveta krajem prošlog veka i velikim geopolitičkim posledicama koje je taj događaj izazvao, u poslednje dve decenije se kontinuirano vode ozbiljne teorijske diskusije o postkomunističkoj epohi, aktuelnim problemima liberalizma i demokratije, fenomenu društvene dinamike različitih etničkih, religijskih i rasnih identiteta; naposljetku sve je učestalije kritičko propitivanje delikatne legitimnosti, odnosno ilegitimnosti multikulturalizma u vremenu sve ozbiljnije i preteće migrantske krize.

U uglednom filozofskom časopisu *Balkan Journal of Philosophy* čiji je izdavač Bugarska akademija nauka (izdaje se samo na engleskom jeziku) a koji uređuje poznati bugarski filozof Veselin Petrov već dugi niz godina se vode kritičke debate o pomenutoj temi i naznačenim problemima uz učešće najistaknutijih političkih filozofa i društvenih teoretičara iz Evrope i sveta.

Urednički kolegijum ovog časopisa je odlučio da povod za diskusiju na temu multikulturalizma budu teorijski prilozi američkog filozofa Ričarda Robsona i našeg uglednog filozofa i društvenog teoretičara Slobodana Divjaka.

U svom sažetom prilogu za ovaj časopis, američki filozof polazi od tvrdnje da je komunitarizam samo jedan od oblika multikulturalizma dok S. Divjak takođe stoji na stanovištu da između komunitarizma i multikulturalizma ne postoji bitna razlika ali se naš mislilac u svojoj raspravi fokusirao na složenost odnosa između tih koncepcija i liberalizma kao takvog. Inače, važno je pomenuti da je Slobodan Divjak u svojim ranijim knjigama, a što je našoj akademskoj javnosti dobro poznato, pokazao izraziti smisao za sistematičan i koherentan pristup predmetnoj problematici kao i strogost u diskurzivnoj analizi, po mnogo čemu osobenoj u savremenoj političkoj filozofiji. Ono što Slobodana Divjaka kao teoretičara razlikuje od mnogih drugih jeste stanovište da liberalizam ne dovodi u vezu sa empiriskim oblicima političkog, kulturalističkog ili onog št bi – hegelovski rečeno – pripadalo sferi običajnosti. Naprosto, za Divjaka je liberalizam isključivo učenje o ustavno-pravnom poretku čiji stvarni okvir omogućuje politički, ideološki, kulturno-religijski

i običajnosni pluralizam. Da bi takav ustavno-pravni poredak bio zaista delotvoran, neophodno je da bude bar u normativno-teorijskoj ravni odvojen od empiriske etnokulturne strukture društva. Iz ovih razloga se status državljanstva izjednačava sa nacionalnom pripadnošću. Iz ovog proističe da su svi državljani građanske države pripadnici iste nacionalnosti (npr. Amerikanci, Francuzi, Švajcarci itd.) bez obzira na njihovo stvarno etničko poreklo. Razume se, Divjakovo stanovište je u osnovi fleksibilno jer društvena realnost ne trpi „tiraniju“ modela i često se treba prikloniti odstupanju od predpostavljenog modela. Naš teoretičar se zalaže za umereni multikulturalizam koji se ponekad, što ne mora da bude pravilo može izroditi u radikalni multikulturalizam koji svojim ekstremnim aspiracijama ponekad dovodi do opasnih dezintegracionih procesa u jednoj suverenoj državi. U završnom delu Divjakove podsticajne rasprave, autor je u 14. tačka objasnio razliku između multikulturalizma i liberalizma.

Razume se, usledile su i polemičke reakcije na stavove Ričarda Robsona i Slobodana Divjaka. Naime, bugarski filozof Plamen Makariev je izložio kritici Divjakov stav o liberalnom poimanju nacionalno-državnog identiteta jer se po njegovom mišljenju u tom slučaju previđa mogućnost asimilacije manjinskih etnokulturnih grupa od onih koje su dominantno većinske. Važno je pomenuti Divjakovu tvrdnju da je davanje posebnih prava manjinama krajnje privilegovana pozicija koja nije saglasna sa karakterom građanske države jer na taj način pripadnici manjinskih etnokulturnih zajednica pored univerzalnih građanskih prava uživaju i posebna kulturna i politička prava što ostale pripadnike proklamovane građanske države stavlja u podređen položaj jer im pripadaju „samo“ univerzalna građanska prava. Makariev smatra da u nekim ređim slučajevima posebna manjinska prava mogu biti u funkciji jačanja prerogativa građanske države, odnosno građanske jednakopravnosti. Makariev se složio sa Slobodanom Divjakom da radikalni multikulturalizam vodi ka samosegregaciji manjina, preteranom favorizovanju kulturnih razlika koje mogu ozbiljno ugroziti jedinstvo državne zajednice. Inače, aktivno i zapaženo učešće je u ovoj zanimljivoj raspravi imao i drugi naš istaknuti filozof Milenko Bodin.

U svom prilogu Bodin između ostalog preciznije interpretira Divjakovo stanovište o multikulturalizmu kao konceptu koji insistira na „grupnim, manjinskim

pravima, te on soga nužno, prema Divjaku, počiva na supstancijalističkom shvatanju demokratije, jer je utemeljuje na grupnom kulturnom, etničkom, jezičkom, religioznom identitetu. Multikulturalizam se zapravo, u suštini gledano, ne zalaže za unutardržavnu koegzistenciju pojedinaca kao nosilaca različitog kulturno-etničkog identiteta, već za unutardržavnu koegzistenciju različitih kulturno-etničkih grupa kao nosilaca grupnih prava i političkih jedinica“.

Iz pomenutog se može zaključiti da je multikulturalizam u empirijskom smislu u otvorenoj koliziji sa čisto formalnom demokratijom kojoj su svojstvena „samo individualna, čisto formalna, desupstancijalizovana prava“. Ipak, Bodin zaključuje: “Država koja poštuje vlastitu tradiciju, poštuje u pravnoj komunikaciji rečeno, osnivačka prava i ulog naroda po kojem država ima svoje ime. Ali i svoju otvorenost prema drugima i drugačijima koji imaju kao građani Srbije ista prava kao i pripadnici srpske nacije”

Nije preterano reći da je čast za našu društvenu nauku, a filozofsku misao posebno što su teorijski pogledi Slobodana Divjaka i Milenka Bodina na probleme multikulturalizma naišli na veliko interesovanje i što su za mnoge društvene teoretičare okupljene oko ovog uglednog časopisa postale polemički izazov vredan svake pažnje.

Jovo Cvjetković